

II. ISKOLA, ALKOTÁSMÓDOK, SZÖVEGTÍPUSOK

Merényi Annamária

„Lantra ömlenek ki meleg érzéseid...”: Dukai Takács Judit¹

„Halhatatlanná leendő leánya az Éneknek,
ha úgy a? mint kell cultiválódik...”
(Döbrentei Kazinczynak)²

Dukai Takács Juditot az 1810-es évek közepén negédes, közérthető verseivel avatták be a magyar irodalmi életbe. Társai Sapphót emlegették vele kapcsolatban, az időszak jelentősebb alakjai méltatták munkásságát, leveleikben megtisztelő barátságáért esedeztek. Pályája során verssel köszöntötte őt Katona József (*D. T. J.-hoz*), Pálóczi Horváth Ádám, Döbrentei Gábor, Horváth József Elek (*Malvinának*), Dessewffy József (*Takács Dudinak verseire*) és Berzsenyi Dániel (*Dukai Takács Judithoz*). E dolgozatban a Magyar Tudományos Akadémia Kézirattárában található, Dukai fogadtatásához kapcsolódó manuscriptumokat dolgoztunk fel, mindenekelőtt Dukainak a Horváth József Elekkel, Berzsenyi Dániellel, Kazinczy Ferencsel, Döbrentei Gáborral és azok egymással váltott leveleire koncentráltunk.

1. Horváth József Elek

Horváth József Eleket tekintjük Dukai Takács Judit első pártfogójának.³ Horváth előbb papnövendék volt Szombathelyen, majd jogi tanulmányai után Sárváron ügyvédként dolgozott, utóbb pedig a Kaposvári Kollégium igazgatója lett. Irodalmi munkásságából kiemelkedik az a tragédia, melyet Döbrentei ösztönzésére, az Erdélyi Museumban közzétett drámapályázatra kezdett el írni.⁴ Tanári és írói tevékenysége elismeréseként 1833-ban a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagjává választották. Életrajzából kiemelkedik, hogy 1814-ban menyasszonya, Csányi Zsófia meghalt. Nem sokkal később, 1815-ben, megnősült, azonban Újváry Bettivel kötött házassága még egy esztendő sem tartott, őt is elvesztette.⁵ Dukai Takács Judit műveit egy környékbeli nemes ember jutatta el későbbi tutorához, aki lelkesen fogadta a magyar irodalom új gyöngyszemének próbálkozásait. Kapcsolatuk később gyöngéd, költői barátsággá alakult, melynek legszebb dokumentuma az éveken keresztül folytatott verses levelezésük,

¹ E tanulmány az Magyar Tudományos Akadémia Bolyai János Kutatási Ösztöndíjának támogatásával készült.

² *Kazinczy Ferencz levelezése*, Az MTA Irodalomtörténeti Bizottsága megbízásából kiad. VÁCZY János, Bp., Akadémiai, 1902, XII, 115. (A továbbiakban: *KazLev.*)

³ Horváth József Elek pályájára vonatkozóan lásd: HORVÁTH János, 1960, 287–289.

⁴ Horváth János feltételezése szerint elképzelhető, hogy ez a mű megegyezett azzal a *Bánk bán* című három felvonásos művel, ami ugyan másolatban maradt meg, de neki tulajdonítja az irodalomtörténet-írás. – HORVÁTH János, *i. m.* 287.

⁵ Dukai Takács Judit egyébként mindkét halálesetet megörökítette versben (*Tölcsey Csányi Zsófia kisasszony sírhalmánál; Újváry Bettinek, Horváth József Elek hiteseinek halálára*).

melynek teljes anyaga megtalálható a Magyar Tudományos Akadémia Kézirattárában.⁶ Dukai töredékben maradt, egyes szám harmadik személyben írt *Önéletrajzában* a következőket írja róla: „A hír csakhamar közönségesse tette ezen ujságot, s Horváth József Elek mostani kaposvári professzor úr volt a legelső, a ki a mi kis poetriánkat [!] nyájas leveleivel megtisztelte s néki baráti kezet nyújtott s írgyei s gáncsolói ellen, a kik is számosan találkoztak, hogy tudniillik nem asszonyinak való a verselés, védelmezte és bátorította.”⁷ Horváth biztatja a költőnt a megkezdett pályán, olvasmányokkal látja el, személyes találkozásai alkalmával közösen csiszolgatják verseit. Horváth Elek Berzsényinek a következőket jegyzi meg: „Barátom! Ha Dudit magyar Sapphóvá tehetjük, büszkén lépek síromba.”⁸ Dukai Takács Judit versei kéziratos másolatban terjedtek, s Horváth közvetítésével jutottak el a magyar irodalom nagyjaihoz. Előbb Kreszenics János szombathelyi tanárral és azzal a Tatay Jánossal ismerteti meg, aki pesti kispapként később részt vett Berzsényi kiadásában, később a niklai remetét és Döbrenteit levélben tudósítja felfedezettjéről.

Horváth József Elek sajtó alá kívánta rendezni Dukai Takács Judit szövegeit, s az ezen edícióhoz készített, *A' magyar szép nem' tudósi és írói*⁹ c. írásának bevezető egységében hosszasan cáfolja, hogy a nők feladata a háztartási kötelezettségekben, a gyermekek nevelésében és a birtok körüli ügyekben merül ki, továbbá utalt azokra, akik fanyalognak a női poézis kapcsán: „...lesznek hihető kik fancsal szemekkel fogják azokat tekinteni, mert történt-e valaha olly dicséretes cselekedet, melly a' köz kedveltetés mellett is egy két gúnyolóra nem akadott volna?”¹⁰ Horváth leírásában áttekinti a XIV-től a XIX. századig terjedően a magyar irodalom fontosabb költőit: saját kortársai közül Baumberg Gabriellával, Kelemen Borbálával, Kázinczi Klárával, Takács Therisiával és Dukai Takács Judittal foglalkozik részletesen. Felfedezettjének két oldalt szentel, a leíráshoz pedig egy Biberauer nevű evangélikus lelkész Juditnak szóló, német nyelvű levelét és az *Ujváry Bettinek...* című elégiának az egyházfi által készített német fordítását mellékel. Horváth József Elek a Dukai-biográfia következő elemeit hangsúlyozza: szerető szülők, előkelő származás, családi kapcsolatok, gondos neveltetés és iskoláztatás, édesanyja korai halála. Elősorolja kedvelt szellemi tevékenységeit (írás, olvasás, zongora), hogy aztán a költői tevékenységére térjen rá. Úgy tartja, hogy Dukai pályája ösztönösen indult, édesapja biztatása mellett készítette első darabjait. Horváth József figyelmét a poetizáló lányra egy Domokos nevű nemesember hívta fel, kinek hatására levelet írt Dukainak. Horváth hosszán értekezik bartáságuk természetéről, a köztük lévő kölcsönös bizalomról. Hosszan ecseteli, Judit mit tanult tőle: segítségével sajátította el a poézis fontosabb törvényeit, a szükséges tudományokat, továbbá a görög lábakat. Elősorolja, hogy közvetítésével és barátai útján a költőnk kikkel vette fel a kapcsolatot: „Még inkább gyűjták benne a' tüzet Hazánk lelkes Literátori: Kazinczy, Superintend. Kiss János, Berzsényi Dániel, Döbrentey Gábor, Tatay János és többek, kikkel ismeretséget vetve levelezett: még végre egészen előre haladván, anynyira ment, hogy a' Poétai laurust neki megtagadni lehetetlen.”¹¹

⁶ Dukai Takács Judit és Horváth József Elek levelezése, MTA Könyvtára Kézirattára és Régi Könyvek Gyűjteménye, Ms 48/9.

⁷ Dukai Takács Judit önéletrajza. = VADÁSZ Norbert, 1909, 178.

⁸ Horváth József Elek levele Berzsényi Dánielnek, 1814. augusztus 27., MTA Könyvtára Kézirattára és Régi Könyvek Gyűjteménye, M. Irod. Lev. 4-r. 31. sz.

⁹ HORVÁTH József Elek, *A' magyar szép nem' tudósi és írói*, MTA Könyvtára Kézirattára és Régi Könyvek Gyűjteménye, K 703. (közlése: HORVÁTH József Elek, 2000/2, 159–179.). A továbbiakban a Magyar Tudományos Akadémián található manuscriptumra hivatkozunk.

¹⁰ HORVÁTH József Elek, *i. m.* 118.

¹¹ HORVÁTH József Elek, *i. m.* 127.

Dukai Takács Judit és Horváth József Elek három esztendőn keresztül verses levelezést folytatott. E költői episztolák egyikében a mentor így avatja fel a poetrinát:

„Hallom, kegyes, szép, szűz, hogy Helikon hegyén
Tömjénezni szoktál Apolló ünnepén.
Engem is e szent tűz ereje lelkesít,
Engem is Helikon szent bércze édesít.”

„Kössünk ezzel frigyet, s tapasztalva látod,
Holtodig hogy Horváth Elek hű barátod.”¹²

Judit a következő módon reagál a fentiekre:

„Kérlek is, fogd pártját e gyenge múzsának,
Magánosságában nyögdelő nimfának;
Ugy irigyeimből tudom, hogy nem félek,
S hű barátnéd leszek, valameddig élek!”¹³

Judit ezekben az episztolákban folyamatosan felfedezője pártfogását kéri, útmutatásokért esedezik, továbbá Horváth megerősítésére vár abban a kérdésben is, hogy egy fiatal lány nem követ el erkölcstelenséget azzal, ha költeményeket szerez. A poetrina gyakran magányosságára panaszkodik, bizonytalanságairól, alkotói nehézségeiről tudósít. Horváth ezekre a megtorpanásokra mindig megerősítéssel reagál, bátorítja levelezőpartnerét:

„Folytasd csak Barátném! folytasd mit kezdettél.
Mire mész, ha már is ennyire mehattél?
Én örömmel osztom fel veled fel azokat
A' becülhetetlen szent tudományokat,
Miket hogy megnyerjelek, ezer éjtzakákat
Töltvén, fel áldoztam sok szabad órákat.”¹⁴

Dukai és Horváth szövegei verses formában, műgonddal íródtak, a sorok végén általában kereszt vagy páros ragrímek szerepelnek. Gyakoriak bennük a bonyolult és erőltetett szófüzések, a természeti képek és a hasonlatok, a leírások időnként terjengősek. Külön szólnunk kell a levelekben használatos megszólításokról. Horváth 1811-ben még 'Barátném'-fordulattal kezdi sorait, s 1812. május 14-én íródik az első olyan episztola, melynek felütésében a 'Malvína'-kifejezés szerepel. Minderre azért kell külön felhívni a figyelmet, mert a Dukai-szakirodalom egésze a költői név felvételét az 1814-es esztendőhöz köti, mikor Döbrentei Gábor Pataky Mózes és Wesselényi társaságában meglátogatta és poétává szentelte a fiatal leányt. Úgy véljük, Döbrentei csupán átvette a már Horváth József Elek által is használt Malvína-nevet.

Horváth József Elek egy verset is szerez a poetrinához, mely vélhetően sokat jelentett Dukainak, ugyanis a Döbrentei Gáborhoz íródott, 1815. április 15-én kelt levelébe teljes terjedelmében bemásolta a *Malvinának* c. költeményt:

¹² Dukai Takács Judit és Horváth József Elek levelezése, i. m. 70, 1812. április 17., MTA Ms 48/9.

¹³ Dukai Takács Judit és Horváth József Elek levelezése, i. m. 78, 1812. május 9., MTA Ms 48/9.

¹⁴ Dukai Takács Judit és Horváth József Elek levelezése, i. m. 60, 1811. december 31., MTA Ms 48/9.

*El tűnt az Esztendő 's a' mulo Századoknak
Sirja fedi? tőlünk setét Kárpitjával
A' földön bújdosó kétes szarándoknak
Közelít vég czélja meg ásott sírjából*

*Óh ez 'a gyászos év fosztá meg szívemet
El hunyt Kedvesemnek példás hívségétől
Mire változtatja az ujj év ügyemet
Békes szívvel várom az ég végzésétől*

*Tudom hogy egy lépés közellebb vezetett
Siromnak nyugalmat fedező pontjához
Hol többé nem szenved 'a sorsból Teste sem
Sziv 's 'a Lélek el jút ki szabott czéljához*

*Felejtük 'a multat és meg elégedve
Ölelejük 'a mit 'a [...] lét szab reánk
Ne aggjunk jövendő sorsunkról kétkedve
Malvina – 'e Világ nem örökös Hazánk.¹⁵*

2. Berzsenyi Dániel

Berzsenyi, kihez a rokon kapcsolatokon túl meleg barátság is fűzte a fiatal leányt, a költő-nőhöz és másokhoz címzett leveleiben Dudinak hívta őt, s ezt az elnevezést idővel Kazinczy is átvette.¹⁶ Dukai *Önéletrajzában* erről az irodalmi kapcsolatáról így emlékezik meg: „Szembe volt itt a már úgy is rég esmért s véle szoros vérséggel öszvekött magyar Horáczzal, ama koszorús Berzsenyivel, a ki ötet verseivel s egy felséges epistolával ajándékozta meg.”¹⁷ Berzsenyi a női nem hazai helyzetét taglaló, *Dukai Takács Judithoz* c. költői levelét előbb Kazinczynek küldte el, aki 1815. január 10-én Döbrenteinek a következő szavakkal ajánlja kiadásra: „...melly tele van erővel.”¹⁸ Az Erdélyi Museum szerkesztője a folyóirat 1815-ös évfolyamában közölte is a verset. E költemény meglehetősen kedvelt volt Kazinczy barátai közt, erővel teli, közvetlen szépségű-minősítéssel cirkulált a levelező körben.

Dukai Döbrenteihez szóló leveleiből tudjuk, hogy az unokabáty és -húg több alkalommal személyesen is találkozott egymással. Dukai erdélyi mentorának részletesen beszámol Berzsenyi látogatásairól. 1814. december 23-án kelt leveléből a következők olvashatók ki: a „halhatatlan” Berzsenyi november 14-én tette tiszteletét náluk, s együtt tanulmányozták át Judit verseit. Többek között szóba került a Wesselényihez írt episztola, mely kapcsán a példakép bizonyos részek elhagyását javasolta. Megmutatta neki a Csányi Zsófia halálára készült

¹⁵ *Dukai Takács Judit levele Döbrentei Gábornak*, 1815. április 15., 224. levél: MTA Könyvtára Kézirattára és Régi Könyvek Gyűjteménye, M. Irod. Lev. 44-r. 55. sz.

¹⁶ Simonffy András még azt is felvetette, hogy szerelmi viszony volt közöttük: SIMONFFY András, *Dániel és Judit*, Kortárs, 1992/7, 79–83.

¹⁷ *Dukai Takács Judit önéletrajza.* = VADÁSZ Norbert, *i. m.* 180.

¹⁸ *KazLev.*, XII, 317.

költeményét is, melyet „igen el találtam.”¹⁹ 1815. május 29-én pedig arról ír, hogy rokona az egyik „leg kedvesebb vendége”, „ki mondhatatlanul sokat nevettem véle” stb.²⁰ Berzsenyi pedig Döbrenteihez szóló levelében egy 1815. elején történt találkozót említ: „Beszélgetésünk tárgyai ti voltatok, valamint itt, úgy Dukában Dudinknál is.”²¹ Terjedelmi okokból e levelek részletes ismertetésére most nem kerül sor.

Berzsenyi Dániel 1814. július 5-én, „Kedves Kisasszony Húgomhoz!”-kezdetű soraival fordult hozzá, s ez az egyetlen, a leányhoz szóló, poétikai tárgykörben írt levele.²² Fontos kiemelnünk, hogy az irománynak egy korábbi fogalmazványa is megtalálható az OSZK Levelestárban. A Dukainak nyújtott poétikai tanácsok tekintetében e vázlat és a később elpostázott változat fontosabb különbségeket nem mutat, a két anyag érvelése lényegében megegyezik. Eltérést csupán a gondolatmenetnek abban az egységében láthatunk, ahol Csokonairól és Kisfaludy Sándorról szól: ugyan mindkét írásban elveti e szerzők követését, ám indoklásában kisebb módosulást fedezhetünk fel. Míg a fogalmazványban Csokonai és Kisfaludy kapcsán is elhangzik az a kritika, hogy virágaik közé szemetet is raktak, s tőlük csak az tanulhat, aki az értékest az értéktelentől el tudja különíteni, addig a véglegesített levélben e bíráló megjegyzés már csak Himfy neve mellett szerepel, megtoldva azzal, hogy a *Kesergő Szerelem* után „munkáiban egészen leszállítá húrjait”, a debreceni poétát pedig az elpostázott változatban az ízlésre vonatkozóan tartja károsnak. A véglegessé formált sorokban Berzsenyi a legitimáció szerves részeként, praktikus poétikai és grammatikai tanácsokat adott a rokonleánynak. A gyakorlati javaslatok élén egy szép esztétikai fejtegetés szerepel: „A poézis nem egyéb, mint lelki muzsika. A szép muzsika gyönyörködött, a rossz pedig boszont: így a vers is. A muzsikának a dombortól fogva Haydn Koncertjéig számtalan nemei vagynak; így a poézisnak is, a konyhadaloktól fogva a Pindarus Hymnusáig. Az a kérdés tehát, hogy domborolni akar-e a poéta, vagy lantolni?”²³ Arra kéri rokonát, hogy költeményeinek magasabb tárgyat válasszon, Csokonait és Kisfaludy Sándort semmi esetre se kövesse, művei gessneri festegetést és matthissoni fantáziát mutassanak, továbbá értékes stúdiumként nevezte meg Péteri Takács József kötetét, amelyből egy szépnembeli versszerző az együgyű tiszta ízlést és a nemes érzéseket sajátíthatja el.²⁴ Hiába óvta nagybátyja Csokonai és Himfy költészetétől, Dukaira mindkét szerző hatott. 1815. szeptember 13-án kelt, Kisfaludy Sándornak szóló levelében a következő megjegyzés szerepel: „...mert én valóban gyengye poezisomnak eredetét a’ Tekintetes Úr becses munkájának hálálhatom, csaknem az volt a’ legelső verses könyv, mellyet olvastam.”²⁵ S ez tény, annak ellenére is, hogy 1815. februárjában visszautasítja Döbrentei azon vádját, hogy a *Visszaemlékezésem* c. költemény Kisfaludy modorában készült volna: „...nem gondolnám hogy Himfyből egy vers is volna de ha csak szavait találok benne meg változtatom.”²⁶ Csokonai kapcsán pedig érdekes ugyancsak az erdélyi irodalomszervezőhöz írt egyik levele, melyben lelkesen számol be arról, hogy Döbrentei levelének érkeztekor „...én Calvérom mellett ültem ’s Földiekkel játszót éne-

¹⁹ *Dukai Takács Judit levele Döbrentei Gábornak*, 1814. december 23., i. m. 219. számú levél, MTA M. Irod. Lev. 44-r. 55. sz.

²⁰ *Dukai Takács Judit levele Döbrentei Gábornak*, 1815. május 29., i. m. 225. levél, MTA M. Irod. Lev. 44-r. 55. sz.

²¹ *Dukai Takács Judit levele Berzsenyi Dánielnek*, 1814. július 5.: BERZSENYI Dániel *művei*, szerk., utószó és jegyz. OROSZ László, Bp., Századvég, 1994, 463.

²² Erre az iratra Főríz Gergely hívta fel a figyelmemet, neki tartozom köszönettel.

²³ *Dukai Takács Judit levele Berzsenyi Dánielnek*, 1814. július 5.: BERZSENYI Dániel *művei*, i. m. 456.

²⁴ *Dukai Takács Judit levele Berzsenyi Dánielnek*, 1814. július 5., BERZSENYI Dániel *művei*, i. m. 456–457.

²⁵ *Dukai Takács Judit levele Kisfaludy Sándornak*, 1815. szeptember 13. A levelet teljes terjedelmében közli: GÁLOS Rezső, *Kisfaludy Sándor és Dukai Takács Judit*, Győri Szemle, 1942/68–70., idézet helye: 69.

²⁶ *Dukai Takács Judit levele Döbrentei Gábornak*, 1815. február 18., i. m. 221. levél, MTA M. Irod. Lev. 44-r. 55. sz.

keltem...²⁷ Berzsényi Horváth Eleknek írt, 1814. júliusában kelt levelében sajnálkozik levelezőtársa tragédiája felett, s mondataiból kiderül, hogy Horváth jegyesének az elhunytáról Dukai Takács Judittól értesült: „Szerelmed tragédiáját érzékenyülve hallottam már Dudinktól is, s érzékenyülve hallom most magadtól is.”²⁸ Berzsényi 1814. végén, Kazinczynak szóló levelében rövid, tömör jellemzést ad poetizáló unokahúgáról: „... jól nevelt s minden kellemekekkel bíró leányka, 18 esztendő, s szép értéke legalább megér hetvenezeret, s méltó, hogy törekvéseiben buzdítsuk, segéljük. Ajánlom kegyeidbe.”²⁹

Fabri Anna úgy véli, hogy a szapphói stórfában íródott *A fársáng utolsó órájában* c. elégiát Berzsényi ihlette.³⁰ A niklai remete a második Helikoni ünnepségen olvasta fel *Hymnus Keszthely istenihez* c. ódáját, s ez ösztönözte Dukainak a *Keszthely vidékének leírása* c. költeményét. Dukai több művében is szó szerinti Berzsényi-citátumok szerepelnek. *A magyar hon dicsősége* c. versben Berzsényi *A felkölt nemességhez* c. ódájából a következő sorok szerepelnek:

„Él még nemzetem Istene
Buzgó könnyeimen szent öröm ömledez!
Állsz még, állsz szeretett hazám,
Nem dőlt még alacsony porba nemes fejed!”³¹

A halál hatalma c. művében pedig Berzsényi a *Mulandóság* c. költeményének a zárlatát idézi:

„A bölcs, ki ma nagy lélekkel
a naphoz emelkedik,
Holnap gyáva gyermekekkel
Egy sírba ereszkedik.”³²

Dukai pályának legszebb pillanatai a Helikoni napokhoz kapcsolódnak. Festetics gróf addigi érdemeire való tekintettel meghívta e jeles ünnepségekre, s ott Berzsényivel, Pálóczival, Pázmándi Horváth Endrével, Péteri Takács Józseffel, Kisfaludyval, továbbá első férjével, Geöndözt Ferencsel is találkozott. Az ünnepség részeként fákat is ültettek, többek között Csokonai, Kisfaludy, Berzsényi, Kis János, Kazinczy és Malvína tisztelerére. Berzsényi így tudósítja Kazinczyt e jeles eseményről: „...Dudi a legvirgoncabb, leglelkesebb társalkodó mindazon asszonyok között, melyeket én valaha esmértem.”³³

3. Kazinczy Ferenc és Döbrentei Gábor

²⁷ Dukai Takács Judit levele Döbrentei Gábornak, 1814. december 23., i. m. 219. levél, MTA M. Irod. Lev. 44-r. 55. sz.

²⁸ Berzsényi Dániel levele Horváth Eleknek, 1814. július: BERZSENYI Dániel művei, i. m. 455. Fontos megjegyezni, hogy a már említett, Dukaihoz szóló Berzsényi-levél (1814. júl. 5.) fennmaradt fogalmazvány-változata (lásd 23. számú lábjegyzethez kapcsolódó főszöveget) ezzel, a Horváth Eleknek szóló sorokkal kezdődik, mely után, egy vonallal történő elválasztást követően szerepel a Takács Juditnak szánt gondolatmenet.

²⁹ BERZSENYI Dániel művei, i. m. 461.

³⁰ FÁBRY Anna, 1996, 28.

³¹ VADÁSZ Norbert, i. m. 157.; Berzsényinél: „Él még nemzetem istene! / Buzgó könnyeimen, szent Öröm, ömledezz! / Állsz még, állsz, szeretett Hazám! / Nem dőlt még alacsony porba nemes fejed!” (BERZSENYI Dániel művei, i. m., 9.)

³² VADÁSZ Norbert, i. m. 140.; Berzsényinél: „A bölcs, ki ma nagy lélekkel / A naphoz emelkedik, / Holnap gyáva gyermekekkel / Egy sírba ereszkedik!” (BERZSENYI Dániel művei, i. m. 43.)

³³ Berzsényi a keszthelyi Helikoni ünnepségről tudósítja így Kazinczyt: *Berzsényi Dániel levele Kazinczy Ferencnek*, 1817. február 27. – BERZSENYI Dániel művei, 485–486.

Kazinczy Ferenc és informális köre rögzített szövegformulákban, szabályozott nyelvi- és beszédképződmények segítségével közvetítette a szentesült szerző és életmű kapcsán leírható toposzokat, s éppen ezért a fiatal és eladdig ismeretlen íróktól szabályozott poétikai és magatartási normákat követeltek meg. Jól látható, hogy a Kazinczy-körbe történő felvétel néhány törvényszerűséget mutatott. Az avató ceremónia első lépéseként a jelölt Széphalomról válaszlevelet kapott, s a kiválasztottakat megillető sorok a barátság kultuszának jegyében íródtak, tulajdonképpen a legitimációs törekvéseket hagyták jóvá. A gyakorlati versírási tanácsok, a helyesírási és nyelvhelyességi hibák lajstroma éppen annyira kellékei voltak a szakralizálás első lépcsőfokának, mint az elolvasásra buzdító, kiemelkedő szerzők és a már kanonizált barátok listája. Az újonnan érkezett író szövegei rövid időn belül kéziratos formában vándorolni kezdtek, s egyben kiválasztódtak az addigi életmű kultikus darabjai.

Az 1810-es évek végéig a poétává avatás rítusa két alapvető változatot mutatott: a körbe szöveg és/vagy személyközi úton lehetett belépni. Az első variánst képviselte például az a Berzsenyinek szánt atyai intés, amely a fiatalon elhunyt Dayka életművének megismerését egy intertextuális mozzanattal erősítette meg: „...soraiban Te egy barátodra, rokonodra fogsz akadni.”³⁴ A felosztás második eleme interperszonális (és szövegeközi) viszonyokra utalt, hisz a kanonizálódás sok esetben egy már korábban is érvényessé avatott szerzővel való poétikai és minőségi azonosságok okán történhetett, miként „Buczynak vettem választát. Meglássd, hogy az az ember borostyánt fog aratni a' VIRÁG BENEDEK ösvényén.”³⁵

A kultusz- és kánonképződés a állandósítható szerzői név jelenségével is szorosan összekapcsolódott, s azt a diszkurzusban olyan minősítő folyamatként értelmezzük, amely az életmű-egész helyettesítésére szolgált, de valójában csupán néhány reprezentatív mű ismeretét jelentette. Az alkotói nevek közt a magyar- és világirodalmi példák megnevezésével kölcsönviszony alakult ki, mialatt mindez rendszerint a kisajátítás eszközévé vált. Egyszerűbb esetben a szerzői név egyes szám első személyű birtokjellel szerepelt, az igazán jelentős költőknél és íróknál gyakorta nagybetűs leírással volt olvasható: az én KISem, az én VIRÁGom, vas szorgalmú REVAIm stb. A szentesülés folyamatának azonban jellemzőbb esete volt a szerzői individuumból többes számú birtokló minősítése, ugyanis a grammatikai struktúra is figyelmeztetett arra, hogy a szentesítés aktusát az adott személy a közösség nevében végzte el: Kisünknek virágai a' legszínesebbek; add Döbrenteink kezébe; a mi Farkasunkat köszöntsd; a mi kedves Berzsenyink dicsőségének.³⁶

Kazinczy az irogató leányról az első híreket Döbrenteitől kapja: „A' két Poéta látogatása után egy ifjú Poetriát látogatánk-meg Dukába. Halhatatlanná leendő leánya az Éneknek, ha úgy a' mint kell cultiválódik. Hazai kötelességemnek nézem segíteni 's messzéről is fogom tenni. Innen most Klopstockot, Salist, Louisét, Ossiant akarom neki megküldeni. Munkájából mutatok majd helyeket.”³⁷ Berzsenyi néhány nappal később érkező levelében pedig a következő, már más összefüggésben is citált sorok szerepelnek: „Dukai Takács Dudi unokahúgom, jól nevelt s minden kellemeikkel bíró leánya, 18 esztendő...”³⁸ A Széphalmi Mester a szokásos módon

³⁴ *KazLev*, VIII, 19.

³⁵ *KazLev*, IV, 168.

³⁶ Ezekre az összefüggésekre vonatkozóan lásd: MERÉNYI Annamária, *A beavatás kánonja és a szerzői név szerepe Kazinczy körében az 1810-es években. = A magyar irodalmi kánon a XIX. században*, szerk. TAKÁTS József, Bp., Kijárat, 2000. 57–72.

³⁷ *KazLev*, XII, 115.

³⁸ *Berzsenyi Dániel levele Kazinczy Ferencnek*, 1814. december 15. – BERZSENYI Dániel művei, i. m. 461.

reagál: Dukai életkörülményeiről, iskolázottságáról, vallásáról, testi adottságairól, családi helyzetéről és társasági kapcsolatairól érdeklődik.

A legrészletesebb leírás Dukai Takács Juditról Döbrentei 1814. december 27-én írt levelében szerepel: „Midőn a’ mult nyáron, Juliusban Atyám látogatására mentem, elérőhöz mostani Anyám (az édes Anyám 1803ban holt-meg), hogy Takács Judithnak, mint keresztleányának megígérte, hogy megérkezésemkor megfognám látogatni. Megvallom nehezen hagytam magamat a’ látogatásra reávenni, mert valami közönséges verselőnét gondolék magamnak benne, mert Atyám is csak hiréből ismerte inkább, mint verseiből. Elmenénk Dukába, ismerkedem vele, olvassa verseit kérésre, érzem szépségeket, látom némelly vonásokban, hogy ő valósgos poétai inspirációval dolgozik, megvallom neki, mennyit vesztettem volna, ha Atyámnak nem engedtem volna... Mondogatom neki, mire kell vigyázni, ‘s hogy a’ tömjént az alkalmatossági versekben olly fojtó füsttel ne gujtsa, sőt azoktól elálljon. Másszor is betérem Atyjával, akkorra megjobbitám egyik versét, ‘s egy kis írott útmutatással neki általadtam... Atyjával, véletlenül Keszthelyen találkozáink, ‘s ő már ott megtudta, hogy Dukában meg fogunk szállani. A’ nap vers olvasásban tölt, ‘s az Olasz földről való beszédben. Judith énekelt klavír mellett. Másnap reggel ismét olvasásban... Ujfaluba vala épen akkor kihíva, predikálásra, Tatay, mikor otthon voltam. Sokat beszélénk Judithról, Malvína nevet adék neki. Melilkoma jobb lett volna, mert ő feljövő nap, de Malvína szebben hangzik, ‘s úgy tetszik, fekete szemöldöt teszen, ‘s Judithnak az van. – Igy álmodoznak a’ Poeták... Malvína, hogy kívánságod egészen bételjék, közepszerű termetű, proportiós növésű, telles kerek ábrázatu. Színe igen kevésé sárgás barna, mint G. Gyulai Lottié. Szemei feketék, ‘s azokban tűz vagon. Egy szelíd szomorkodás ártatlan vígsággal elegyítve fekszik orczáján. Magaviseletében igen kedves, ‘s mentt minden tettetéstől. Kértem, nézzem barátjának, ‘s ő egybe Barátomnak nevezze... Vallásában az én Lutherem az ő Patronusa is... Talentumot tanítani mennyei öröm. Most corigálom hozzá írott episztolámat.”³⁹

A költőné pártfogói biztatására, Tatay János közvetítésével, 1814. november 26-án, a kor szokásainak megfelelően, Kazinczynál is bejelentkezett. A bemutatkozó sorokon túl négy költeményét is postázta a magyar irodalom akkori vezérének. Széphalomról hamar felelet érkezett a megkeresésre, s így a fiatal leány számára megnyílt a legjelentősebb poéták közössége felé vezető út. Kazinczy az első, Döbrenteinek megfogalmazott reflexiójában a beavatás szövegközi változatát képviselte, ugyanis egyik méltatásában a korszak kiemelkedő szerzőivel mérte össze a frissen látott darabokat: „Az, mellyet hozzád írt legszebb versezete. Valóban ez a’ Poetriánk, ha minden mívei illyenek, igen szép jelenés a’ Magyar egen. Kis János és Berzsenyi a’ példányai. Némelly soraiban egészen ezeket lelem.”⁴⁰ Kazinczy napokon belül értesíti barátait a magyar literatúra üdvöskéjéről, kéziratait pedig köröztetni kezdi. Példának okán, Dessewffynek a következő információkat postázza: „Most Horváth Elekkel ismertetlek-meg, ide tévén min-

³⁹ *KazLev*, XII, 288–290. A levél a következő résszel folytatódik: „Malvínát, Atyja, német nyelv tanulásáért Sopronyban tartotta. Az a’ szerencséje Malvínának, hogy Atyja minden gyönyörűségét abban leli, hogy ő versel. Nem bánom én, monda, akármit mondjanak arról, hogy leányom versel, azért jó gazd’asszony is lehet. Ha elmegyen házától, más jószága megtekintésére, haza érkeztekor első kérdése, hát édes leányom írtál é ismét valamit... Pestről Ossziánt, Klopstock Odájit, Tiedge Elegiájit, Idáját és Salist küldöttem-meg neki barátságos ajándékba. Kimondhatatlanul gyönyörködöm, hogy talentuma kifejtésében segíthetem. Az Olasz Országi visszatéréskor nagy eléméletelt teve némelly észre-vételeimből. Igertem neki nála létemben, hogy verseit neked Széphalmon megmutatom, de annak (most is nehezen esik) elkelte múlni. Innen akartam kiküldeni, de minthogy már kaptad, elhagynom. Vettem itten levelét, mellyben corigálva küldé verseit, ‘s hozzám írt versét. Ez a’ sor: Erre jöttél onnét, hol Narancsok érnek, Göthe Énekét, Kennst du das Land, juttatá eszembe. Miklóshoz, Patakhyoz is íra verset, de leveleiket nem bontom fel, míg bé nem érkeznek. Levelében szeretetre méltó természet van. Atyja is íra hozzám, ‘s ajánlásomra kérdezé, melly könyveket akarok vele meghozattatni. Pölitz Aestheticáját, Boileau Poetikáját, Ayrenhofftól fordítva, Schröck Universalis historiját ajánlám neki. Sajnálom hogy közelebb nincs, hogy tanítánám. Talentumot tanítani mennyei öröm.”

⁴⁰ *KazLev*, XII, 251.

den leveleit, 's egy derék 18 esztendő Poetriánkkal, Takács Judit Kis asszonynyal, kinek atyja Földes Úr Vas Vármegyében és Berzsényinek rokona, gyönyörködve nézi ezen egyetlen gyermeke szebb foglalatosságait.”⁴¹

Kocsis R. Rózsa, aki Takács Juditnak a Mesterhez címzett, négy fennmaradt levelét közölte (It, 1960, 366–371.), rövid értekezésében utalt arra, hogy Kazinczy viszontválaszai sajnos elvesztek, így az azokban szereplő gondolatokra csak következtetni tudunk. Dukai Takács Judit egyrészt leveleiben reagál az irodalomszervező felvetéseire, másrészt pedig több helyen és módon is utal kettőjük diszkurzusára. *Önéletírásában* Kazinczy leveléből a következő passzust idézi: „Ne rettegje a kisasszony azt a vádat, hogy a mely leány veser ír, nem lehet jó feleség, jó anya, jó asszonya a háznak. Így ítél a közönséges ember mindég”⁴² A Döbrenteihez szóló leveleiben ugyancsak több alkalommal utalásokat tesz a Széphalomról érkezett sorokra, gyakran citál is belőlük. Nézzük meg ezeket a leveleket! 1814. december 23-án megírja Döbrenteinek, hogy levélben bejelentkezett Kazinczynál: „Csudáld Barátom vakmerőségemeimet, irtam Kazinczynak 's négy darabomat meg küldöttem néki”, a költőnő meg is adja e szövegek címét: a Döbrenteihez szóló episztola, *Csányi Sófi sirhalma, Haszontalan sóhajtás* (ennek Tatay a *Malvina keserve* címet adta), *Malvina magánya*.⁴³ 1815. február 18-án Dukai arról tudósítja levelezőpartnerét, hogy Kazinczy válasza méltatta megkeresését: „Előszer is ' Tied akadt kezemben, masodsor Tatayé, 'a harmadikat is fel nyitottam de már olly annyira meg szédített 'a nagy öröm hogy 'a mellettem lévő székre le kellett ülnöm 'a levél pedig ki esék kezemből, ez vala Kazinczy levele.”⁴⁴ Annyira meglepődött, hogy alig hitt a szemének, százszor is megnézte, újra csak elolvasta. Kazinczy utalhatott Döbrenteihez a Dukairól szóló részletes leírására, ugyanis az általunk vizsgált levélben a következő kérdés szerepel. „Jól festettél 'e Kazinczynak, 's nem irtál e többet mint 'a mi Malvinának tulajdona...?”⁴⁵ Megtudjuk azt is, hogy a Széphalmi Mester a Döbrenteihez szóló költői levelet leginkább, azt közlésre méltónak tartotta. További két információ is kiolvasható ebből a levélből: Kazinczy a poetrinát Barátnéjának nevezte, továbbá a költőnőnek írt válaszával azért késlekedett, mert az erdélyi irodalomszervező, az általunk már korábban is ismertetett hosszabb beszámolójára várt. Dukai az irodalmi vezér ezen leveléből idéz is egy passzust: „Kazinczy azt írta hogy nincs semmi rettetesebb mint 'a fél valami egész erővel kell 'a tökéletesség felé törekednünk.”⁴⁶

Az identifikáció során gyakorolt névadás aktusát Döbrentei részéről Kazinczy nehezen fogadta el, s míg kezdetben Takács kisasszonyként írt róla, s a 'Malvinátok'⁴⁷ távolító névalakot használta, addig a későbbiekben, Berzsényi elnevezését átvéve, „a' mi Dudink”-ként kezdte emlegetni a poetrinát. Tatay Jánoshoz címzett levélében a Judit-keresztnevet az izraelita hangzás miatt vetette el, a Malvinát pedig – ossziáni jellegét felismerve – affektálnak tartotta.⁴⁸ A névadást egyébként, miként ez több levélből is kiderül, Döbrentei magának vindikálta.⁴⁹ Kazinczy egyébként nagyon megkedvelte a fiatal leányt. Berzsényinek a Helikoni ünnepségről küldött tudósítására érzelmeiktől fűtve reagált: „Dudit még jobban megszeretetté velem leveled;

⁴¹ *KazLev*, XII, 475.

⁴² *Dukai Takács Judit önéletrajza*. = VADÁSZ Norbert, *i. m.* 178.

⁴³ *Dukai Takács Judit levele Döbrentei Gábornak*, 1814. december 23., *i. m.* 219. levél, MTA M. Irod. Lev. 44-r. 55. sz.

⁴⁴ *Dukai Takács Judit levele Döbrentei Gábornak*, 1815. február 18., *i. m.* 221. levél, MTA M. Irod. Lev. 44-r. 55. sz.

⁴⁵ *Dukai Takács Judit levele Döbrentei Gábornak*, 1815. február 18., *i. m.* 221. levél, MTA M. Irod. Lev. 44-r. 55. sz.

⁴⁶ *Dukai Takács Judit levele Döbrentei Gábornak*, 1815. február 18., *i. m.* 223. levél, MTA M. Irod. Lev. 44-r. 55. sz.

⁴⁷ *KazLev*, XII, 251.

⁴⁸ *KazLev*, XII, 386.

⁴⁹ A névadásra vonatkozóan értékes információk szerepelnek HEGEDŰS Ferenc, „*Halhatatlanná leendő leánya az éneknek...*”, Vasi Szemle, 1967, 462–463. c. tanulmányában.

szeretném azt a ’ szép barnahajú leányt öszve meg öszve csókolni”⁵⁰, Horváth Ádámon keresztül pedig a következőket üzentte neki: „’s ird-meg Takács Judithnak hogy egyg öreg ember ötet nagyon szereti.”⁵¹

4. Döbrentei Gábor

Dukai igazi felfedezője és egyben irodalmi keresztapja az ekkor már Erdélyben élő Döbrentei Gábor volt. Miként Döbrenteinek a Kazinczyhoz, 1814. december 27-én íródott leveléből megállapítható – s ahogy erre már korábban is utaltunk –, távoli rokonságban is álltak egymással, ugyanis Döbrentei mostohája volt Judit keresztanyja.

1814 őszén Döbrentei Gábor, az ifjú Wesselényi Miklós és Pataky Mózes ellátogatottak Dukára, ahol a fiatal leány lelkes készülődés közepette, örömmel üdvözölte vendégeit. A vonzóan szép, társasági körökben otthonosan és magabiztosan mozgó Judit a néhány napos együtt-lét során műveiből olvasott fel, zongorajátékával szórakoztatta az összegyűlteket. A férfiak rajongó szeretetük kifejezéseként költővé szentelték a magyar irodalom ifjú üdvöskéjét. Döbrentei, saját elsőségét felismerve – miként arról már Kazinczy kapcsán is írtunk –, a névadás aktusát maga végezte el, s a poétai körökben idegen Judit-keresztnevet a Malvína és a feljövő napra asszociáló Melilkoma közt hezitálva, a jobban hangzó, már Horváth József Elek által is használt, előbbi alakra cserélte le. A találkozóra Dukai *Önéletrésésében* a következő módon emlékszik vissza: „1814-dik esztendőben személyesen meglátogatta báró Wesselényi Miklós ő méltósága, Pataky és Döbrentey Gábor urak társaságában, mindön a mestermívek hazájából, a szép olasz földről való utazásokból visszatértek. Ugyan tek. Döbrentey Gábor táblabíró s prov. comisarius úr hasznos néhány darab könyvekkel megajándékozta s levelezésében is szép útmutatásokat közlött. Ezek voltak Tatayval, a kik néki poétai nevet adtak s csakhamar az egész poétai világban Juditból Malvína lett, mellyel ő mintegy megtiszteltetéssel mái napig is él.”⁵² E jeles nap alkalmából egyébként három költeményt is szerez (*Döbrentey Gábor Barátomhoz Erdélybe, Báró Wesselényi, Pataky Mózes Barátomhoz*), melyek közül az első az Erdélyi Muzéum 1815-ös évfolyamában meg is jelent. Ez volt egyébként a költő első nyomtatásban olvasható verse.⁵³

Döbrentei és Dukai intenzív levelezést folytatott egymással. Judit gyakran elküldte verseit, részletesen beszámolt a pályatársairól kapott levelekről és azok tartalmáról, továbbá mentorát informálta a napi történésekről, a társasági élet fontosabb eseményeiről. Ezekből a levelekből tudhatjuk, hogy Tatayval rendszeresen látogatták egymást, s mindenek előtt poétikai tárgykörű beszélgetéseket folytattak, főleg az akkori magyar irodalom jelesebb alakjait idézgették, továbbá két alkalommal – miként erről már szót ejtettünk – Berzsenyi is járt náluk. Hosszasan ír az általa kedvelt táncmulatságokról: „Bálok igen szépek voltak csak az volt kár hogy rövid volt, de mindég hallottam hogy jobb a kevés jó mint a ’ sok ros. A ’ mi bálaink egész reggelig tartotak. Horváth Barátunkal [!] sok bálba volt szerencsém tánczolni, a ’ szombathelyiben is igen ki tánczoltam magamat, ’s csak nem meg is betegedtem.”⁵⁴ Dukai a Döbrenteihez szóló levelei-

⁵⁰ *KazLev*, XV, 115.

⁵¹ *KazLev*, XV, 125.

⁵² *Dukai Takács Judit önéletrajza.* = VADÁSZ Norbert, *i. m.* 179. A korabeli levelezésekben semmi nyomát nem látjuk annak, hogy Tatay is János részt vett volna a névadásban.

⁵³ DUKAI TAKÁCS Judit, 1815, III, 40–41.

⁵⁴ *Dukai Takács Judit levele Döbrentei Gábornak*, 1815. február 18., *i. m.* 222. levél, MTA M. Irod. Lev. 44-r. 55. sz.

ben gyakorta elmélkedik arról, hogy a gazdaasszonyi teendői mellett mikor és mennyi időt szánhat a versírásra.

A poetrina küldeményeihez szinte minden alkalommal kéziratokat is mellékel, többek között pl. a Csányi Sófi sirhalma, Döbrentey Gábor Barátomhoz Erdélybe, Báró Wesselényi, Pataky Mózes Barátomhoz, Visszaemlékezesem, Felső- és alsósurányi gróf Sigray Józsefhez, A könyörületességről című műveket. Barátját korrekcióra és a költemények rostálására kéri, vagyis alkotótársi hatáskörrel ruházza fel őt, Döbrentei pedig, élve ezzel a jogával, segítő szándékkal bírálgatja a szövegeket, gyakorlati tanácsokat ad, kijelöli a követendő mintákat és a feldolgozásra érdemes témákat, stílárís, fentebb nemű írásra biztatja a leányt. A költőnek nemesítésére korabeli esztétikai és szépirodalmi műveket (pl. Pölit, Boileau, Salis, Klopstock, Ossian) javasolt elolvasásra, melyeket utóbb el is juttatott kedveltjéhez. Dukai Takács Istvánnak az e tárgy körben írt köszönő levele megtalálható a Magyar Tudományos Akadémia Kézirattárában.⁵⁵ Dukai folyamatosan reagál levelezőpartnere megjegyzéseire: időnként ugyan ellenvetésekkel él, de hálásan köszöni a bátorító szavakat és a kritikai természetű megjegyzéseket, költeményeinek újradolgozásakor igyekszik érvényesíteni azokat. Dukainak a Döbrenteihez írt levelei közül kiemelkedik az 1815. május 29-én postázott írása, ugyanis ebben alkotói válságáról, bizonytalanságáról értekezik: „...észre veszed kedves Barátom hogy ismét rosszul irok, 's talám még rosszszabbul mint ennek előtte irtam?”⁵⁶

Kazinczy a leány kapcsán elsődleges informátorának az erdélyi irodalomszervezőt tartja, bizonyítja ezt egy Tataynak szóló levele is: „Utolsó leveledre, melyben nekem a 'Takács kisasszony' levelét és verseit megküldeni méltóztattál, nem mingyárt feleltem, részént mivel Döbrenteiről vártam bővebb tudósítást Duka eránt...”⁵⁷ Döbrentei Gábor pedig 1814. december 27-én kelt, Kazinczyhoz címzett levelében a következőkről számolt be: „Nem tudom mint szálla-meg a 'poetizálás, egykor, a' hír vétele után Segesvárra egyedül menvén Andrásfalváról, a' poetizáló leányhoz egy episztolát kezdettem írni a' kocsiban, mellynek kezdete így van:

*Te is égsz hát lépni a' pályára,
Melly a' nagy Énekes homlokára
Fény koszorút fon, 's hirt ad nevének,
'S minden szépet megnyit lágy szívének.
Lantra ömlenek ki meleg érzéseid
És mejjed tüzénél gyúlnak énekeid.”⁵⁸*

A vers vélhetően töredékben maradt, s a Dukai-Döbrentei-levelezésben annak sem látjuk nyomát, hogy a poetrina egyáltalán tudott volna róla.

5. Zárás (a szövegkiadás kérdése)

⁵⁵ „Leányom részére küldött 9. darab Könyveket köszönettel vettem, és azon hátra levőket számára meg szerezni igyekezem...” – A levél a Magyar Tudományos Akadémia Kézirattárában őrzött Dukai Takács Judit-Döbrentei Gábor-levelezésben lelhető fel: *Dukai Takács Judit levele Döbrentei Gábornak*, MTA Könyvtára Kézirattára és Régi Könyvek Gyűjteménye, M. Irod. Lev. 44-r. 55. sz.

⁵⁶ *Dukai Takács Judit levele Döbrentei Gábornak*, 1815. május 29., i. m. 225. levél, MTA M. Irod. Lev. 44-r. 55. sz.

⁵⁷ *KazLev*, XII, 324.

⁵⁸ *KazLev*, XII, 288.

Dukai 1815. február 18-án írt, Döbrenteinek postázott levelében sajnálatát fejezte ki, hogy zsengeit Horváth József Eleknek adta át. Állítása szerint az egyéb művei összeírásra kerültek, s azok Péteri Takács Józsefnél található meg. Figyelemre méltó a gondolatmenet zárása: „... a' mit ez után fogok írni 's mátol fogva irok azokat igen is Te fogod ki adni azok talán érettebbek is lesznek; 's jobban meg érdemlik hogy Kiadójak légy...”⁵⁹

Horváth József Elek publikálni akarta a nála lévő Dukai-kéziratokat, s ehhez készítette el a már korábban is említett, utóbb kézírásban maradt, *A' magyar szép nem' tudósi és írói c.* értekezését. Utóbb aztán letett erről a szándékáról, s 1832-ben egy nagylelkű gesztussal Döbrentei Gábornak ajánlotta fel a Dukai-szövegek közlésének lehetőségét: „Malvína műveit; – neked adom, mert érdemesebb vagy kiadójának nevezetni... Vedd tehát Malvinánk mivét, hagyj ki... azon darabjait, ha tetszik, mellyek sem mostani tónusunknak, sem az aestheticanak nem kedveltjei. Nem kívánok sem jutalmat, sem dicsőséget, csak azt az egy vigasztalást és örömet, hogy te általad ismertethetem Malvinánkat, 's reám is, ki miveit híven fen tartám 's öszve szedém valami csekély érdem háramlik. A' mit toldalékul adék 's nem végeztetém, kérlek folytatd, 's végezd.”⁶⁰ A Honművész 1836. május 5-én *Dukai Takács Judith* címmel a költőnőről egy nekrológot közölt, s ebben az áll, hogy a szerzői kéziratok, kiadásra előkészítve, Döbrenteinél vannak.⁶¹ Sajnos az erdélyi irodalomszervező nem jelentette meg a poetrina műveit, azok közlése 1909-ig, Vadász Norbert könyvéig várattott magára.

E dolgozatban a Magyar Tudományos Akadémia Kézirattárában található, Dukai fogadtatásához kapcsolódó manuscriptumokat dolgoztunk fel, mindenekelőtt a korabeli levelezésekre koncentráltunk.

Judit Dukai Takács became a celebrated poet in the beginning of the 19th century via her popular poems. She was compared to Sappho, significant figures of the contemporary literary life appreciated her works, and pleaded for her friendship. Even in her life she was „chanted” by József Katona, Ádám Pálóczi Horváth, Gábor Döbrentei, József Elek Horváth, József Dessewffy and Dániel Berzsenyi. In this paper we consider the manuscripts from the Department of Manuscript and Rare Books of the Hungarian Academy of Sciences, which can be related to her reception. In particular, we focus on letters changed by contemporary authors such as József Elek Horváth, Dániel Berzsenyi, Ferenc Kazinczy, Gábor Döbrentei.

⁵⁹ *Dukai Takács Judit levele Döbrentei Gábornak*, 1815. február 18., i. m. 222. számú levél, MTA M. Irod. Lev. 44-r. 55. sz.

⁶⁰ *Horváth József Elek levele Döbrentei Gábornak*, Kaposvár, 1832. április 22.: MTA Könyvtára Kézirattára és Régi Könyvek Gyűjteménye, M. Ir. Lev. 2-r. 10.

⁶¹ ISM., *Dukai Takács Judit*, Honművész, 1836. május 5. (36.)